Aalto University
School of Business

O 17/2025 vp Kuntien ja hyvinvointialueiden talous ja rahoitus sekä rahoitusjärjestelmien uudistukset

RAHOITUSMALLIN KANNUSTAVUUS KUSTANNUSTEHOKKAASEEN TOIMINTAAN

Prof. Teemu Malmi

ESITYKSEN SISÄLTÖ

- **Tarkastelen ensin rahoitusmallin peruslogiikan luomia kannusteita**
- **Tarkastelen sen jälkeen tehtyjen ja ehdotettujen muutosten kannustinvaikutuksia**

RAHOITUSMALLIN LUOMAT KANNUSTEET

- **Hyvinvointialueilla rahan käytöstä vastaavat poliittisesti valitut edustajat, jotka ovat hoidon määrästä, laadusta ja saatavuudesta vastuussa oman alueensa äänestäjille**
- **Mikä heitä kannustaisi käyttämään vähemmän rahaa näihin palveluihin kuin mitä valtio tarjoaa?**
- **Valtion rahoitus synnyttää ns. yhteisresurssin ongelman**
- **Alueellisten päättäjien kannattaa pyrkiä kasvattamaan hyvinvointialueen menoja, koska kustannusten ylittyessä valtio, eli käytännössä pääosin muiden alueiden veronmaksajat maksavat kulut**
- **Tämä johtuu sekä siitä, että rahoitus tarkistetaan jälkikäteen vastaamaan toteutuneita menoja, että siitä, että jos hyvinvointialueen rahat eivät riitä, valtiolla on velvollisuus antaa lisää –> miksi pysyä annetussa raamissa?**

KANNUSTIN ONGELMAT

- **Kun rahoitus määräytyy aikaisempien vuosien toteutuneen rahankäytön perusteella, hyvinvointialueiden päättäjillä on kannustin käyttää rahaa mahdollisimman paljon**
- **Ja vaikka emme uskoisikaan tietoiseen pyrkimykseen raamien ylittämiseen, aitoa kannustetta kustannnusten hillintään tällainen malli ei luo**
- **Yleiskatteellisen rahoituksen on väitetty luovan kannusteen toiminnan tehostamiseen, eli jos hyvinvointialue onnistuisi tehostamaan toimintaansa, se periaatteessa saa pitää hyödyn**
- **Miksi HVA ei käyttäisi säästyviä rahoja esim. palvelun parantamiseen, etenkin kun säästöt valtakunnan tasolla johtavat alhaisempaan rahoitukseen?**
- **Uhan arviointimenettelystä on ajateltu ”kannustavan” tiukkaan taloudenpitoon**
- **Uhkaa on vaikea pitää kannnustimena, ja kuten on nähty, uhka ei näytä estäneen alijäämien syntyä**

KANNUSTIN ONGELMAT

- **Hyvinvointialueilla on käytännössä kannustin ottaa maksimimäärä lainaa, koska lainan korkokulut lasketaan osaksi toiminnan toteutuneita kustannuksia, jonka pohjalta jaettava rahamäärä määräytyy**
- **Tämä on toisaalta myös hyvä asia, jos nämä investoinnit suuntautuvat esim. digitalisaation hyödyntämiseen toimintojen tehostamisessa**
- **Valtion talouteen myönteistä vaikutusta ei kuitenkaan näistäkään investoinneista tule, sillä HVA:t investoivat suurella todennäköisyydellä saadut tehokkuushyödyt takaisin toimintaansa**

OMAVASTUUOSUUS JÄLKIKÄTEISTARKISTUKSESSA 2026 ALKAEN

- **Omavastuuosuuden mukaista toteutuneiden ja laskennallisten kustannusten erotusta ei oteta rahoituksessa huomioon**
- **Mikäli alueiden yhteenlaskettu tilikauden tulos on ylijäämäinen, ei alueiden ylijäämää omavastuun myötä vähennetä täysimääräisesti jälkikäteistarkistuksessa hyvinvointialueiden rahoituksesta**
- **Oikeansuuntainen muutos**

OMAVASTUUOSUUS JÄLKIKÄTEISTARKISTUKSESSA 2026 ALKAEN

- **Toki voi kysyä kuinka vahvan kannusteen tämä alueille luo, kun alueen ylijäämästä huolimatta vaikutus rahoitukseen voi olla negatiivinen, jos alueiden yhteenlaskettu tulos jää alijäämäiseksi**
- **Hyvää tässä uudistuksessa on myös se, että koko kollektiivista alijäämää ei jatkossa lasketa mukaan rahoituspohjaan. Tämä pienentää kannustetta käyttää myönnettyä rahoitusta enemmän rahaa**
- **Oikeansuuntaisuudesta huolimatta uskon, että näillä muutoksilla ei vielä merkittävästi paranneta rahoitusmallin hyvinvointialueille luomia kannusteita kustannustehokkaaseen toimintaan**

HYTE-KRITEERI

- **Hyte-kriteerin perusteella jaettavaa rahamäärää ehdotetaan kasvatettavaksi 1,5 %:iin ja rahoituksen määräytymiseen vaikuttaisi ns. hyte-kerroin**
- **Hyte-kerroin muodostuisi useammasta prosessi ja tulosindikaattorista, eli alueet pystyvät vaikuttamaan kertoimeen ja siten hyte-kriteerin perusteella määräytyvään rahoitukseensa ennaltaehkäisevää toimintaa kehittämällä**
- **Sekä hyte-kriteerin painoarvon kasvattaminen rahoituksessa että hyte-kertoimen käyttöönotto luovat kannusteita hyvinvointialueille ennaltaehkäisevän toiminnan kehittämiseksi**
- **Ehdotettu muutos on oikeansuuntainen**

HYTE-KRITEERI

- **Muutoksen arvioidut vaikutukset hyvinvointialueille pyörivät miljoonan parin haarukassa paria poikkeusta lukuun ottamatta**
- **Esimerkiksi Vantaa-Keravan (VAKE) rahoitus kasvaisi muutoksen myötä vajaalla miljoonalla, mikä on 0,08 prosenttia VAKE:n kokonaisrahoituksesta**
- **Vaikka VAKE saisi parannettua hyte-kertoimen Helsingin tasolle, jossa kerron on nyt korkein, rahaa tulisi n. 3 miljoonaa lisää, eli puhutaan edelleen prosentin murto-osista kokonaisrahoituksesta**
- **Vaikea nähdä, että tämän kokoiset summat luovat aitoja kannusteita**
- **Ja kun kyse on lisäksi alueiden välisestä nollasummapelistä, niin kokonaisuudessaan muutosehdotuksesta syntyvä taloudellinen kannuste ei muodostu vahvaksi**
- **Sopii toivoa, että signaalivaikutus on kannustinta tehokkaampi tässä yhteydessä**